

شرق روزنامه

فرهنگ ـ گزارش

حَدیث نامکر علم و فرهنگ ایرانیان	صفحه ۸
نیاز به نوگرایی در آموزش وپژوهش در سطح عالی در ایران	صفحه ۹
شعر نج دیگر مخاطب عام ندارد	صفحه ۱۰

فیوژن

چرا بعضی آهنگ‌ها برایمان خاطره دارند؟

خاطره‌سازی در «حال» یا «آینده»

موسیقی خشونت خاطره است؛ به یادمان می‌آورد تا در تشنج خاطره‌های دور و دیر، فرآیند تهذیب ارسطویی با شنیدن و به‌یادآوردن همراه باشد و دقیقاً به

همین خاطر است که ما در بازشنیدن آهنگ‌های قدیمی، بیش از آنکه به متن ترانه و حس‌وحال آهنگ توجه کنیم، تصاویر قدیمی و خاطره‌هایی که همان ترانه برایمان ایجاد کرده را پیش چشم می‌آوریم. از این رهگذر است که تلفیق در موسیقی همواره خواهان دارد و هربار که تلفیقی به قول آرنیست‌ها «جواب می‌دهد، علاوه بر آنکه آهنگی تازه متولد می‌شود، خاطراتی را هم دوباره متولد می‌کند که ریشه در حال ندارند. روانشناس‌ها این اصل را به خوبی می‌شناسند و شاید لاکان را هم به همین خاطر دوست داشته باشند که برخی نشانه‌های سیمایی را به ار جاعاتی معطوف کرد که با وجود پیشین ما در ارتباط بوده است. نه نوظهور است و نه بی‌ریشه، اما دیرپاست چراکه مذاق شناسی ایرانی‌ها به آن تمایل دارد. نه جدید است و نه تاریخی، اما حس‌وحال نواهایش آشنایی غربی در شنونده ایجاد می‌کند که گویی سال‌ها قبل آن را شنیده و حالا دارد دوباره در خاطراتش مرور می‌کند تا آن لحظه به‌خصوص را ببیند. روانشناس‌ها شاید موسیقی تلفیقی را اینطور سبک‌وسنگین کنند؛ ناخست‌سند اوآهار دشت روان شنونده، به سوی کشف گذشتگی در آینده، شاید هم در حال.

در هنرهای دراماتیک، ساخت چنین بدپسدهای معمولاً با فاصله‌گذاری و آشنایی‌زدایی اتفاق می‌افتد اما موسیقی از آنجا که زبان روح و احساس و بی‌تقلید از طبیعت است گاه می‌تواند بدون این دو فرمول و تنها با تلفیق در مضمون و روح آهنگ به دیار پهنار «خاطره» راه یابد؛ کاری که در تاریخ موسیقی ایران هم بی‌سابقه نیست و اتفاقاً درست یا غلط، این روزها هم طرفداران پروپا قرصی دارد. پس اگر گروهی بر پایه موسیقی تلفیقی، خود را به جامعه مخاطب بشناساند، یا در مسیر «سبک» نگذاشته بلکه تنها تن به شیوه و مراعی داده که تاریخ موسیقی

ایران که دل در گرو نوستالژی‌پرستی دارد، به آن عجنن است. تلفیق موسیقی با موسیقی تلفیقی در ایران یک برگ برنده دیگر هم دارد و آن حس تاریگی است که به کهنه‌ها می‌دهد تا باز با مرور گذشته، هر آهنگ سازنده خاطراتی تازه برای فردایی دیگر باشند. در این مسیر اما گاه تلفیق در موسیقی بیشتر به‌عنوان یک ابزار مورد استفاده قرار گرفته تا یک عرصه. نگاه ابزاری به تلفیق بیشتر به این خاطر در میان موسیقیدانان ایران جا افتاده که همواره تحت نگاه سانسور بوده‌اند؛ چه در آنچه می‌خوانند و چه با آنچه می‌نوازند. این محدودیت که نگاه‌های سلیقه‌ای را در اوایل دهه ۶۰ به هم‌رازشدن شکاف (موسیقی غربی) موسیقی سنتی) و (موسیقی بد) موسیقی خوب) کشاند، آهنگسازان را به سمت تقیهای سواد قد که نتیجه آن ورود سازهای سنتی به بستر موسیقی پاپ بود که هم یادآور استفاده بعضاً نادرست از سازهای سنتی می‌کند چون تلفیق درستی را انتخاب کرده‌اند. موسیقی الکترونیک آلبان به گوش مخاطب ایرانی آشناست و موسیقی الکترونیک چارتار از عین حال آرام است و از طرفی وکال این گروه موسیقی را خیلی آید شنونده خوشایند می‌کند. به نظر نازن یک مخاطب غیرایرانی هم به اندازه مخاطب ایرانی با موسیقی چارتار از ارتباط برقرار می‌کند چون تلفیق درستی را انتخاب کرده‌اند. موسیقی الکترونیک آلبان به گوش مخاطب ایرانی آشناست و موسیقی الکترونیک چارتار از عین حال آرام است و از طرفی وکال این گروه موسیقی را خیلی آید شنونده خوشایند می‌کند. به نظر نازن یک مخاطب غیرایرانی هم به اندازه مخاطب ایرانی با موسیقی چارتار از ارتباط برقرار می‌کند؛ یعنی به‌عنوان موسیقی تلفیقی با ژانر الکترونیک در خارج از ایران قابل‌قبول است؟

احمدی‌فر: خب ملودی و خط اصلی موسیقی چارتار را می‌شوند. اما به اندازه یک ایرانی با این موسیقی ارتباط برقرار نمی‌کنی. چون کلام حذف می‌شود. فتحی: نوستالژی هم حذف می‌شود. احمدی‌فر: چرتوگدی ژانر الکترونیک اجازه می‌دهد این موسیقی برای شنونده غیرایرانی هم قابل‌قبول باشد، ولی مسلماً کیفیتش پایین‌تر از چیزی است که شنونده ایرانی می‌شوند. ممکن است با جابه‌جایی روند شکل‌گیری قطعه، در آینده این اتفاق بیفتد، یعنی اگر تنظیم اول باشد این موسیقی برای شنونده غیرایرانی قابل‌قبول‌تر خواهد شد و این بعد پررنگ‌تر می‌شود.

آرمان گرشاسبی: ما تلاش‌مان این است که این تلفیق را خوب انجام دهیم تا مورد قبول مخاطب ایرانی باشد و در درجه بعد به شنونده غیرایرانی فکر می‌کنیم.
▀ به نظر من این تلفیق به موسیقی سنتی هم کمک می‌کند، چون جوان‌ترها کمتر با موسیقی سنتی به‌صورت اصیل آن ارتباط برقرار می‌کنند... احمدی‌فر: خیلی از مخاطبان ما کسانی بودند که اصلاً موسیقی سنتی گوش نمی‌دادند یا برعکس. امیدوارم به موسیقی ما به چشم آشتی با موسیقی سنتی هم نگاه شود. آرمان گرشاسبی: همان‌طور که به نظر شما این موسیقی به شنیده‌شدن موسیقی سنتی کمک می‌کند، از آن طرف هم آلمان‌های موسیقی سنتی به ما اجازه می‌دهند موسیقی ما بهتر و بر مخاطب‌تر باشد.

احمدی‌فر: اتفاق تلفیق ناگزیر است به هر حال در هر ژانری منتقد وجود دارد. شاید

یکسری در موسیقی سنتی این موسیقی را نپذیرند و عده‌ای هم در موسیقی الکترونیک، ولی در کل نمی‌توانند جلو این حرکت را بگیرند و تلفیق اتفاق خواهد افتاد. تفاوت گروه ما این است که بهترین ابزار را داریم، یعنی ملودی، شعر و صدای خوب و من هم سعی می‌کنم کارم را خوب انجام دهم.
▀ به نظر من این تلفیق ناگزیر است به هر حال در هر ژانری منتقد وجود دارد. شاید یکسری در موسیقی سنتی این موسیقی را نپذیرند و عده‌ای هم در موسیقی الکترونیک، ولی در کل نمی‌توانند جلو این حرکت را بگیرند و تلفیق اتفاق خواهد افتاد. تفاوت گروه ما این است که بهترین ابزار را داریم، یعنی ملودی، شعر و صدای خوب و من هم سعی می‌کنم کارم را خوب انجام دهم.
▀ آلبومتان چه زمانی منتشر می‌شود؟ سپهر گرشاسبی، (مدیر اجرایی): مجوز آلبوم «باران تویی» گرفته شده و بعد از ماه محرم و صفر در زمستان امسال به تهیه‌کنندگی (محمدحسین مقدس تفرشی) منتشر خواهد شد.
▀ کنسرت برای چه زمانی است؟ سپهر گرشاسبی: برای بعد از انتشار آلبوم برنامه‌ریزی شده.

آیین احمدی‌فر، احسان حائری، آرمان گرشاسبی و آرش فتحی/ عکس: امیر زمانی

اعضای گروه موسیقی «چارتار» در گفت‌وگو با «شرق»:

تلفیق در موسیقی اجتناب‌ناپذیر است

مرجان صائبی

وقتی «سهراب پورناظری» قسمتی از ترانه «مرا به خاطرت نگهدار» را برایم خواند، آنقدر آشنا و دلنشین بود که فکر کردم قبلاً آن را شنیده‌ام. به‌همین‌خاطر با اطمینان پرسیدم خواننده این ترانه چه کسی است؟ پاسخ پورناظری کاملاً غیرمنتظره بود! آهنگ، کار یک گروه تازه‌نفس به نام «چارتار» بود که من حتی اسمشان را هم نشنیده بودم. همین زرمزه کوتاه یهانه خوبی بود که به‌ذنبال موسیقی چارتار بروم. با وجود اینکه تنها حدود دوسال از شکل‌گیری این گروه گذشته و فقط پنج‌قطعه از ساخته‌های آنها در فضای مجازی منتشر شده اما شواهد نشان می‌دهد که چارتار در همین مدت کوتاه مخاطب خودش را از میان آنهایی که شنونده موسیقی جدی هستند پیدا کرده. «آیین احمدی‌فر» تنظیم‌کننده، «احسان حائری» شاعر، «آرش فتحی» آهنگساز و «آرمان گرشاسبی» خواننده، چهار ضلع مربع گروه «چارتار» هستند که با تلفیق یکی از مدرن‌ترین انواع موسیقی یعنی الکترونیک با موسیقی سنتی ایران، توانسته‌اند علاوه بر مخاطبان این نوع موسیقی، عده تازه‌ای را هم به جمع شنوندگان موسیقی امروز ایران اضافه کنند. بهانه این گفت‌وگو که در کافه «آوانسن» انجام شد، انتشار اولین آلبوم این گروه با نام «باران تویی» بعد از محرم و صفر است که بعید نیست یکی از مهم‌ترین خبرهای موسیقی این‌روزهای سرود و آمده باشد.

▀ با وجود اینکه مدت زیادی است موسیقی الکترونیک وارد موسیقی ما شده، اما هیچ‌وقت کل یک آلبوم فقط با موسیقی الکترونیک تلفیق نشده است، بهتر است از این رویکرد گروه چارتار در موسیقی شروع کنیم...

آیین احمدی‌فر، (تنظیم‌کننده): موسیقی الکترونیک به‌خاطر تاریگی و گستردگی‌اش از علاقی شخصی من بود. برای همین هم انتخاب شد. در گروه چارتار هر کس‌ی کاری که دوست دارد یا نزدیک به چیزی که دوست دارد را انجام می‌دهد. هرچند موسیقی‌ای هم که تا الان در چارتار ارایه دادیم آنقدر الکترونیک نیست، چون برای شروع کار خیلی از ابعاد را باید در نظر بگیریم.

▀ چه ابعادی؟

احمدی‌فر: ما فقط برای یک قشر خاص موسیقی نمی‌سازیم.

▀ یکی از ویژگی‌های موسیقی الکترونیک به نظر فضاسازی است که در چارتار این فضاسازی بیشتر با ملودی و کلام اتفاق می‌افتد. می‌توانیم بگوییم این همان بعدی است که به‌خاطر سلیقه عمومی کم‌رنگ شده...

احمدی‌فر: فضاسازی در این پنج‌قطعه‌ای که تا به‌حال منتشرشده کمتر بوده، ولی در قطعات آلبوم بیشتر به این مساله پرداخته شده. ما تا حدی از فضاسازی موسیقی الکترونیک استفاده می‌کنیم که به موسیقی چارتار کمک کند. مثلاً برای شروع نمی‌توانیم کار ۹۰ دقیقه‌ای بزنیم تا خودمان را اثبات کنیم.

▀ با صحبت‌هایی که شد فکر می‌کنم تنظیم خودش را به ملودی می‌سپارد، در صورتی که تنظیم در موسیقی الکترونیک خیلی وابسته به ملودی نیست...

آرش فتحی (آهنگساز): در کل تنظیم و ملودی از هم جدا نیستند. من و آیین سعی می‌کنیم با نزدیک کردن فضای کارمان به یکپارچگی موسیقی، به نظر من این کوتاه‌آه‌ن در همه بخش‌ها وجود دارد؛ یعنی همه اعضای چارتار صرفاً علاقه شخصی خودشان را ارایه نمی‌دهند و سعی می‌کنند با هم به تعامل برسند.

▀ اگر بخواییم با مثال برایم توضیح دهید، کدام قطعه به سلیقه شخصی همه شما نزدیک‌تر است؟

فتحی: به نظر من هماهنگی و یکدستی در قطعه‌های «مرا به خاطرت نگهدار» و «باران تویی» خیلی خوب اتفاق افتاده است.

▀ یکی دیگر از ویژگی‌های بارز موسیقی شما این است که ملودی‌ها قدیمی نیست و در عین حال خیلی آشناست... آیا شما از ریشه‌های ملودی‌های ماندگار استفاده می‌کنید؟

فتحی: ساختن ملودی نو و در عین حال آشنا، دشوار است. علت این اتفاق این است که من دانش آموخته موسیقی غربی هستم و از دیدگاه و دریچه‌های این موسیقی به دستگاه‌های ایرانی نگاه می‌کنم. برای همین دستم بازتر است که موسیقی شرقی را بسط و گسترش دهم و خودم را در دستگاه‌های موسیقی ایرانی محصور نکنم. مثلاً در قطعه «باران تویی» با استفاده از هارمونی غربی دستگاهم را در موسیقی ایرانی تغییر دادم، یعنی از دستگاه دشتی وارد دستگاه اصفهان شدم.

▀ خیلی از گروه‌های موسیقی برای تلفیق، از سازندیزی غربی استفاده می‌کنند. اما فکر می‌کنم چارتار از معدود گروه‌های موسیقی است که صرفاً این نگاه را به تلفیق ندارد، یعنی حداکثر تلاش شده تا تلفیق در بدن موسیقی اتفاق بیفتد...

آرمان گرشاسبی (خواننده): خوشحالم که متوجه این نکته هستید. به نظر من مهم‌ترین هدف چارتار است. ما علاوه بر تلفیقی که در موسیقی‌مان ارایه می‌دهیم- که به‌نوعی می‌توان آن را تلفیق موسیقی غربی و شرقی نامید- در بخش‌های دیگر مثل ملودی، تنظیم، شعر و بعضاً آواز، هم به‌صورت مجزا این تلفیق اتفاق می‌افتد.

▀ بله به نظر من این تلفیق حتی در نوع اجرای خواننده که بارزترین آلمان موسیقی سنتی در چارتار است وجود دارد و به هماهنگی خوبی با دیگر بخش‌ها مثل فضای الکترونیک‌رسیده...

آرمان گرشاسبی: بله، طبیعی است که آواز ایرانی فضای شرقی کار را پررنگ می‌کند ولی در عین حال، آوازخواندن در موسیقی تلفیقی مقتضاتی دارد متفاوت با اجرا در حیطه موسیقی سنتی صرف که این تفاوت در نوع اجرا از نظر من هم لازم است و هم چالشی دوست‌داشتنی. من هم برای پیدا کردن فضای شخصی خودم در اجرای آواز، پیشپهاداتی جهت تغییر در ملودی‌ها می‌دهم.

▀ این پیشنهادات با چه دیدگاهی است؟

آرمان گرشاسبی: ملودی‌ها در دستگاه‌های آوازی ایرانی ساخته می‌شود، ولی نه طبق الگوی ملودیک ردیف موسیقی ایرانی، بلکه با نگرش موسیقی غربی. آرش ملودی را می‌سازد و وقتی من گوش می‌دهم، خودآگاه و ناخودآگاه، برداشت خودم را از ملودی اجرا می‌کنم. من مثل آرش غربی نگاه نمی‌کنم و طبق یک ملودی سنتی ایرانی با آن برخورد می‌کنم. به‌خاطر حال‌وهوای موسیقی و نوع اجرا و حس من و در کل محیط آوازی کارها، شاید ظرفیت سنتی گروه چارتار بیشتر باشد...

▀ البته غالب‌بودن کلام حداقل در این پنج قطعه‌ای که منتشر شده...

احمدی‌فر: کلام در چارتار یکی از چهار مشخصه موسیقی ماست (مثل ملودی، تنظیم و صدا)، علت غالب‌بودن کلام به‌خاطر نوع شنیده‌شدن موسیقی از سمت مخاطب است که ریشه در حافظه شنیداری مخاطب امروز موسیقی دارد که بر اثر مرور زمان شکل گرفته است، یعنی مخاطب شعر را پیش‌تر از تنظیم می‌شنود. ما با این شکل از مخاطب‌شناسی در مورد غالب‌بودن عناصر موسیقی مان تصمیم می‌گیریم.

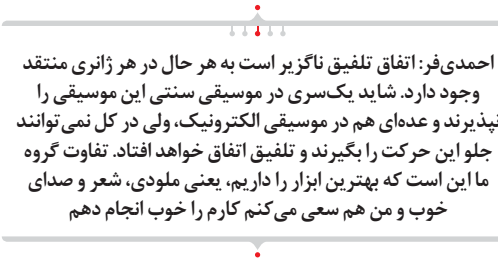
▀ یعنی کمی خودتان را محدود به سلیقه عام کرده‌اید...

احمدی‌فر: ایمن روند محتاطانه در بخش‌های چارتار مربوط به تصمیم‌گیری برای هم‌راشدن با طیف گسترده‌تری از مخاطب بوده و با آگاهی انجام شده. شنیده‌شدن از دغدغه‌های ما بوده و هست. خیلی از آلمان‌های دیگر هم هست که از آن آگاهیم ولی فعلاً زمان انجامشان نیست.

فتحی: این محدود کردن نیست بلکه باید طبق شرایط بهترین کار را انجام داد. چون سفرنر دیگر هم باید با ملودی من ارتباط برقرار کنند تا کار پیش برود. من تا قبل از آشنایی با «آرمان» موسیقی سنتی کار نمی‌کردم ولی وقتی در این شرایط قرار گرفتم، دیدم باید بهترین کار را ارایه دهم.

▀ آقای احمدی‌فر معتقد است یکسری آلمان‌ها در موسیقی شما برای دربر گرفتن گستره مخاطب بیشتر است؛ اما شما عقیده دارید این آلمان‌ها به‌خاطر ار ضای سلیقه اعضای چارتار است...

فتحی: ما چارپهار نفر الگوی کوچکی از یک جامعه بزرگ‌تریم. یعنی چهار سلیقه مختلف و وقتی نتوانیم سلیقه هم را راضا کنیم، باطبیع سلیقه جامعه را هم جذب می‌کنیم.

▀ نکته مهم دیگری که در برخورد اول با موسیقی چارتار به ذهن می‌رسد، این است که هیچ سازی در چارتار وجود ندارد...

احمدی‌فر: این بحث بین خودمان هم بود که آیا در آلبوم اول از ساز استفاده کنیم یا نه. با توجه به عقایدی که در بره‌های از زمان در مورد تنظیم داشتیم کمی برایم غریب بود تا ساز را وارد تنظیم کنیم و تقریباً مخالف بودم. البته آلبان کمی نگرش‌م فرق کرده.

▀ یعنی ممکن است در آینده از ساز هم استفاده کنید؟

احمدی‌فر: بله حتماً. البته ترجیح می‌دهم از سازهای سنتی استفاده نکنیم، چون شکل تکراری و نادرستی از تلفیق را ارایه می‌دهد. البته در یکی از قطعات آلبوم به نام «هنده» از ساز کمانچه در جای خودش استفاده کردیم.

▀ یعنی غیر از کمانچه، ساز دیگری نمی‌توانست جایگزین شود؟

احمدی‌فر: گنج‌دین ساز در این موسیقی کار سختی است. من نظرم خیلی به سمت سازهای سنتی نیست، مگر اینکه واقعاً هجا صدای دیگری جایگزین نباشد. فتحی: به نظر وقتی شما بخواید یک ساز وارد موسیقی الکترونیک کنید باید خیلی مراقب باشید. منظور آیین این است که ملودی برای ساز هم باید حساب‌شده نوشته شده باشد، مثل ملودی اولی که برای وکال نوشته می‌شود و فقط یک حال‌وهوا به موسیقی باشد. در قطعه «هنده» ساز بجا وارد شده و تلفیقش با موسیقی الکترونیک درست اتفاق افتاده.

▀ در شعر هم رویکرد متفاوت داشتید. یکی از چهار عضو گروه چارتار شاعر است و این یکی از چیزهایی است که خیلی در موسیقی ما مهجور واقع شده. یعنی با خواننده و آهنگساز خودشان ترانه می‌گویند یا از شعر قدما یا شاعران معاصر یا ترانه‌سرایی استفاده کردند که پایه ثابت آن موسیقی نبوده‌اند...

احسان حائری (شاعر و ترانه‌سرا): تشکیل گروه ما با این ساختار متفاوت بیشتر از آنکه فکرشده و پیش‌بینی‌شده باشد، اتفاقی بود. اما پس از آن این اتفاق با فکرمาน شکل و جهت گرفت و پرورش پیدا کرد. حداقل من در ایران گروه موسیقی دیگری نمی‌شناسم که ترانه‌سرا یک عضو ثابت در گروه باشد. به نظر ثابت‌نبودن ترانه‌سرا در گروه موسیقی می‌تواند به علت نگاه نابرابر به اجزای تشکیل‌دهنده یک اثر یا عدم وقوف خوانندگان و آهنگسازان به تاثیر جایزه‌میت هم‌را‌بودن ترانه‌سرا یا شاعر در روند ساخت یک قطعه موسیقی باشد. بدون شک ارتباط تنگاتنگ خالقان یک اثر احتمال خلق یک قطعه ناب و یکپارچه را بیشتر می‌کند.

▀ به نظر من یکی از آسیب‌های جدی به موسیقی هم همین مساله است...

حائری: در موسیقی روز داخل ایران اکثراً در مورد ترانه شیوه کار به‌صورت سفارشی است. ترانه‌سرا ترانه‌ای به خواننده می‌دهد و در بیشتر مواقع ممکن است دیگر هیچ تماسی با هنرمندانی که قطعه را می‌سازند نداشته باشد. این شکاف بین خواننده و ترانه‌سرا یا آهنگساز و ترانه‌سرا، طبیعتاً در محصول نهایی هم مشهود خواهد بود.

▀ احسان می‌کنم کلام به شعر متمایل است تا ترانه، حداقل متفاوت از ترانه‌های